

Rundskriv
fra
Riksadvokaten
Ra 02-221
646.0

Rundskriv nr. 4/2002
Oslo, 30. september 2002

- NY OMGJØRINGSFRIST ETTER STRAFFEPROSESSLOVEN § 75
- NY ANKEFRIST FOR PÅTALEMYNDIGHETEN
- TILLEGG TIL RUNDSKRIV NR. 2/1996 OM KLAGER

I. INNLEDNING

Ved lov av 28. juni 2002 nr. 55 ble det bl.a. vedtatt endringer i reglene for overordnet påtalemyndighets adgang etter straffeprosessloven § 75 til å omgjøre henleggelsesbeslutninger og påtaleunntatelser i saker hvor noen har vært siktet. Forarbeider til lovendringen finnes i Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) kap. 17 og side 131 annen spalte og Innst. O. nr. 68 (2001-2002) kap. 17.

Ved samme lov ble straffeprosessloven § 310 endret slik at ankefristen for påtalemyndigheten senest løper ut fire uker etter at dommen kom inn til den påtalemyndighet som er ankeberettiget, *eller som utførte aktoratet*, jf. nærmere under pkt. IX nedenfor. Forarbeidene til denne endringen finnes i Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) kap. 15 og side 138 og Innst. O. nr. 68 (2001-2002) kap. 15.

Lovendringene trer i kraft 1. oktober 2002. Etter overgangsreglene i lovens del IV gjelder endringene for klager over påtaleavgjørelser som er truffet, og dommer som er avsagt, etter denne dato.

Det ble også vedtatt en rekke andre endringer bl.a. for å øke tempoet i straffesaksbehandlingen, jf. nærmere ovennevnte forarbeider og Justisdepartementets rundskriv G-16/02 av 10. september 2002 som gir en oversikt over lovendringene.

I rundskrivet her gis retningslinjer for hvordan påtalemyndigheten skal forholde seg til de nye fristreglene. Retningslinjene er mer detaljerte enn det som har vært vanlig i rundskriv herfra. Det skyldes at fristen for omgjøring av påtalevedtak har skapt problemer i praksis tidligere, at reglene er praktisk viktige både for påtalemyndigheten, siktede og fornærmede og – ikke minst – at de nye reglene er nokså vanskelig tilgjengelig.

Klagereglene i straffeprosessloven § 59a har nå vært i kraft i om lag 6 år. På bakgrunn av erfaringer fra behandling av klagesaker i denne perioden er det behov for noen justeringer av riksadvokatens rundskriv nr. 2/1996 om klage over påtaleavgjørelser, bl.a. oppheves den midlertidige bestemmelse om at "tredjeinstansklager" alltid skal sendes riksadvokaten, jf. pkt. X nedenfor.

II. UNDERRETNING OM KLAGE

Mistenkte og siktede skal underrettes om at det er fremsatt en rettidig klage fra en klageberettiget, jf. § 59a nytt fjerde ledd første punktum. Dette er en formregel som ikke får innvirkning på omgjøringsadgangen.

Underretning kan gis ved en standardmelding, jf. pkt. V nedenfor, men det kan også sendes en kopi av klagen, med mindre den inneholder opplysninger som mistenkte bør nektes innsyn i etter straffeprosessloven § 242.

III. KLAGE- OG OMGJØRINGSFRISTER

1. Klagefrist

Klagefristen etter straffeprosessloven § 59a tredje ledd er ikke endret. Klagefristen er derfor fortsatt tre uker etter at underretningen kom frem til klageren, og uansett ikke over tre måneder etter at påtalevedtaket ble truffet.

2. Omgjøringsfrist

Riksadvokaten la før lovendringen til grunn at omgjøringsfristen etter straffeprosessloven § 75 annet ledd var absolutt og ikke ble påvirket av om det var klaget. Dette endres nå. Etter lovendringen begynner omgjøringsfristen å løpe på et senere tidspunkt når det er inngitt en *rettidig* klage¹ enn hvor klage er fremsatt for sent eller hvor overordnet myndighet vil omgjøre av eget tiltak.

For *rettidige* klager løper nå omgjøringsfristen på tre måneder *fra det tidspunkt påtalemyndigheten mottar klagen*, jf. straffeprosessloven § 59a nytt fjerde ledd annet punktum. Det må antas at fristen begynner å løpe allerede når klagen kommer inn til politistasjon, lensmannskontor eller statsadvokatens kontor uavhengig av om den mottas av noen med påtalemyndighet.

Er klagen *ikke rettidig*, må det legges til grunn at omgjøringsfristen – som i dag – løper fra det tidspunktet påtaleavgjørelsen ble truffet.

Omgjøringsfristen *avbrytes ved at det sendes underretning om omgjøring til siktede*, jf. § 59a nytt fjerde ledd annet punktum. Det er dermed ikke lenger tilstrekkelig at omgjøring skjer innen fristen. Det kreves ikke at meldingen mottas av siktede innen fristen.

IV. RUTINER FOR SAKSBEHANDLING OG UNDERRETNINGER

Gode saksbehandlingsrutiner må etableres for å sikre reell klageadgang og slik at påtalemyndigheten ikke oversitter omgjøringsfristen. Særlig fremheves:

- a) Politiet må *umiddelbart underrette om vedtak* om henleggelse eller påtaleunntatelse.

Statsadvokaten bør i størst mulig grad selv sørge for underretning om egne vedtak

¹ I § 59a nytt fjerde ledd annet punktum brukes riktignok uttrykket ”klagen” og ikke ”rettidig klage”. Men uttrykket ”klagen” må antas å peke tilbake på fjerde ledds første punktum, som omtaler ”klager som innen klagefristens utløp er kommet fra noen som nevnt i annet ledd nr. 2 eller 3”. At det kun er rettidige klager som er ment omfattet fremgår også av forarbeidene. Bakgrunnen for lovendringen var å sikre realitetsbehandling av ”klage som er inngitt innen fristen” uten hinder av §§ 74 og 75 (Ot. prp. nr. 66 (2001-2002) side 118 første spalte). I proposisjonen brukes ellers uttrykk som ”påklaget i tide”, ”rettidig klage” og ”klage er inngitt innen klagefristen” (sidene 118 første spalte, 120 annen spalte og 131 første spalte).

og anmerke på returpåtegningen til politiet at dette er gjort. Anmoder statsadvokaten politiet om å sørge for underretning, må politiet gjøre dette straks saken mottas. Har statsadvokaten henlagt deler av en sak og overlater til politiet å gi underretning om dette, må anmodningen om underretning fremgå klart av statsadvokatens oversendelsespåtegnning.

- b) Underretning om påtalevedtak må også sendes oppnevnt *bistandsadvokat* for fornærmede, jf. påtaleinstruksen § 17-2 første ledd bokstav e).
- c) Siden det er avgjørende for klagefristens utgangspunkt når underretning om påtalevedtaket kom frem til den klageberettigede, må *underretningen sendes umiddelbart* etter at den er datert slik at klagerens opplysning om når underretningen kom frem kan etterprøves.
- d) Det må så vidt mulig sørges for *notoritet over når klagen ble avgitt*. Den som mottar klagen, må derfor ta vare på konvolutten slik at det kan dokumenteres når den ble poststemplett. Ved personlig overlevering av klage må dato for mottak noteres.
- e) Mistenkte og siktede skal *underrettes om rettidige klager*, jf. § 59a nytt fjerde ledd. (Manglende underretning får ingen prosessuelle virkninger.)
- f) Av hensyn til omgjøringsfristen må klagesaker *ekspederes raskt* til klageinstansen. Frist for omgjøring må angis tydelig.
- g) Underordnet myndighet må *ta stilling til om vilkårene for å behandle klagen foreligger* (om den gjelder et vedtak som etter sin art kan påklages, om den er fremsatt av noen som har klagerett, om den er rettidig og om klageadgangen er uttømt). Avviser det underordnede organ klagen, meddeles dette klageren sammen med en kort begrunnelse. Avvisningsvedtak kan påklages, jf. rundskriv nr. 2/1996 pkt. IV.
- h) *Melding om omgjøring sendes siktede innen utløpet av omgjøringsfristen*, jf. § 59a nytt fjerde ledd. Det er ikke tilstrekkelig å treffe beslutning om omgjøring innen fristen. Hvis omgjøring skjer kort tid før fristens utløp, må klageinstansen selv sende underretning til siktede eller påse at melding straks blir sendt. Også mistenkte bør underrettes om omgjøring.

Det er tilstrekkelig å underrette om at vedtaket er omgjort. Velger man å gi mer utfyllende orientering må det påses at dette ikke skader den videre etterforskning, for eksempel ved at siktede/mistenkte på et uheldig tidspunkt får rede på hvilke etterforskningsskritt som er beordret.

Det må sikres *notoritet over tidspunktet for avsendelsen* av underretningen, men det er ikke nødvendig at underretningen sendes rekommandert.

Dersom siktede ikke har kjent adresse, antar riksadvokaten at det er tilstrekkelig at klageorganet utferdiger en underretning og sender denne til politiet med anmodning om bistand til å meddele underretningen til siktede.

V. FORSLAG TIL NYE STANDARDMELDINGER

Politidirektoratet utarbeider i samråd med riksadvokaten nye standardmeldinger som vil bli lagt inn i politiets saksbehandlingssystem (BL/Strasak). Inntil disse foreligger, må det ved hvert politidistrikt lages rutiner for underretninger i tråd med de nye reglene. Det minnes om at oppnevnt bistandsadvokat skal registreres som ”implisert” i BL/Strasak for å sikre at også bistandsadvokaten får underretning om henleggelse og påtaleunntatelse (JUS 101).

Underretning til mistenkte/siktete om at henleggelsesbeslutningen er påklaget kan f.eks. lyde:

Det vises til tidligere underretning om at saken er henlagt. De gjøres kjent med at det er innkommet klage over henleggelsesbeslutningen. Saken blir oversendt nærmeste overordnede påtalemyndighet (statsadvokaten eller riksadvokaten) for vurdering. De vil bli underrettet om utfallet av klagebehandlingen.

En standardisert underretning til mistenkte/siktete om at henleggelsesbeslutningen er omgjort kan f.eks. lyde:

Det vises til tidligere underretning om klage over henleggelsesbeslutningen. De underrettes om at overordnet påtalemyndighet (statsadvokaten eller riksadvokaten) har omgjort henleggelsesbeslutningen.

Underretningene kan utformes på tilsvarende måte i saker som gjelder påtaleunntatelse.

VI. GJENOPPTAKELSE AV FORFØLGNINGEN ETTER OMGJØRINGSFRISTENS UTLØP

Det minnes om at forfølgningen mot en siktet bare kan tas opp på ny etter tremånedersfristens utløp dersom vilkårene etter straffeprosessloven § 74 er oppfylt, oftest fordi det ”blir oppdaget bevis av vekt”. Det er imidlertid bare ny *rettslig behandling* mot siktete som begrenses. Politiet kan således sette i verk ny etterforskning, for eksempel for å undersøke om det finnes nye ”bevis av vekt” hvis det er saklig grunn til dette, jf. nærmere Bjerke og Keiserud I, side 341.

VII. OMGJØRING AV HENLEGGELSE HVOR INGEN HAR VÆRT SIKTET

Straffeprosessloven §§ 74 og 75 annet ledd gjelder, som kjent, bare forfølgning mot en *siktet*. Hvem som har status som siktet, reguleres av § 82. Det minnes om at mistenkte får stilling som siktet selv om han ikke er kjent med at det foreligger et siktelsesdokument i saken, og at dommeravhør etter straffeprosessloven § 239 i sak om seksualforbrytelse gir mistenkte status som siktet.

Har mistenkte *ikke* hatt status som siktet, løper ingen frist for omgjøring. Den påtalemyndighet som henla saken, kan selv treffe beslutningen.

VIII. VEDTAK TRUFFET AV INKOMPETENT PÅTALEMYNDIGHET

Høyesterett har tidligere lagt til grunn at omgjøringsfristen i straffeprosessloven § 75 annet ledd bare gjelder hvis henleggelsesbeslutningen er truffet av kompetent påtalemyndighet, jf. Rt. 1975 side 865 og 1976 side 173. Dette er endret ved en tilføyelse i § 75 annet ledd, slik at omgjøringsfristen nå gjelder selv om beslutningen om henleggelse eller påtaleunntatelse er truffet av inkompetent påtalemyndighet.

IX. NY ABSOLUTT ANKEFRIST FOR PÅTALEMYNDIGHETEN

Etter endring av § 310 tredje ledd løper ankefristen for påtalemyndigheten senest ut fire uker etter at dommen kom inn til den påtalemyndighet som er ankeberettiget, eller som utførte aktoratet, jf. annet punktum. Fristen er absolutt og gjelder selv om den alminnelige to ukers fristen regnet fra dommen kom inn til den ankeberettigedes kontor, jf. tredje ledd første punktum, ikke er løpt ut.

Den absolutte fristen regnes fra det tidspunkt ”dommen kom inn til den påtalemyndighet som er ankeberettiget, eller som utførte aktoratet”. Det kan tenkes at dette vil bli tolket slik at fristen begynner å løpe allerede når dommen kommer inn til for eksempel en politistasjon selv om den ikke formidles til noen med påtalemyndighet. Det må sørges for umiddelbar videreekspeidisjon av dommer som kommer inn til andre enn den ankeberettigede. Særlig gjelder dette dommer som kommer inn til politiet, men hvor ankekompetansen ligger hos statsadvokaten eller riksadvokaten.

X. TILLEGG TIL RUNDSKRIV NR. 2/1996 OM KLAGE OVER PÅTALEAVGJØRELSER

1. Påtalevedtak som ikke omfattes av straffeprosessloven § 59a første ledd

Riksadvokaten har kommet til at det bør kunne klages over følgende avgjørelser i tillegg til dem som er uttrykkelig nevnt i straffeprosessloven § 59a første ledd:

- ∞ Positive påtalevedtak basert på at det foreligger ”*allmenne hensyn*”. Påtalemyndighetens standpunkt om at det foreligger allmenne hensyn kan ikke overprøves av domstolen og bør derfor kunne påklages. (Kommer påtalemyndigheten til at det *ikke* foreligger allmenne hensyn, kan henleggelsen påklages på vanlig måte.)
- ∞ Enkelte av statsadvokatens beslutninger om anvendelse og opphør av *særreaksjoner* etter straffeloven § 39 flg. Det vises til riksadvokatens rundskriv nr. 4/2001 om utilregnelighet og særreaksjoner, se særlig pkt. VII 5.
- ∞ Beslutning om *ikke å begjære gjenopptakelse til skade for siktede*, jf. straffeprosessloven § 393 første ledd. Bakgrunnen er at den som måtte mene at en frifinnende dom er uriktig og hevder å sitte inne med bevis som vil kunne lede til et annet resultat, ikke selv har noen mulighet for å bringe spørsmålet inn for domstolen. Det er bare påtalemyndigheten som kan begjære gjenopptakelse til skade for siktede.
- ∞ Vedtak om *ikke å anke til gunst for domfelte*, jf. straffeprosessloven § 309. Bakgrunnen er at påtalemyndigheten har et selvstendig ansvar for å påse at også dommer som er for strenge, ikke blir stående.
- ∞ *Avvisningsvedtak*, jf. rundskriv nr. 2/1996 pkt. IV.

Oppregningen er ikke uttømmende. Det kan tenkes også andre tilfelle hvor det utenfor anvendelsesområdet for straffeprosessloven § 59a er grunn til å ta klager under behandling i kraft av det alminnelige overordningsforhold.

Også kretsen av klageberettigede kan utvides noe, jf. rundskriv nr. 2/1996.²

Det minnes for øvrig om klageadgangen over nektet dokumentinnsyn mv. etter påtaleinstruksen § 4-4 siste ledd.

2. ”Tredjeinstansklager”

Riksadvokaten har kommet til at ”tredjeinstansklager”, jf. straffeprosessloven § 59a siste ledd ikke lenger skal sendes riksadvokaten for avgjørelse av avvisningsspørsmålet slik det ble bestemt i rundskriv 2/1996 pkt. VII. Statsadvokaten skal heretter ta stilling til om det foreligger en tredjeinstansklage og vurdere om klagen av denne grunn skal avvises. Avvisningsvedtak kan påklages og dette må klageren orienteres om.

Etter riksadvokatens oppfatning gjelder begrensningen i adgangen til å påklage klageinstansens vedtak i klagesak, jf. straffeprosessloven § 59a siste ledd også hvor klagen faller utenfor anvendelsesområdet for straffeprosessloven § 59a, men er tatt under behandling i kraft av det alminnelige overordningsforholdet.

Tor-Aksel Busch

Anne Grøstad
statsadvokat

² Se pkt. 6, siste avsnitt i rundskrivet hvor det heter: ”Begrepet ”rettslig klageinteresse” bør ikke tolkes restriktivt ved klager fra organisasjoner av noen tyngde som er engasjert på det område anmeldelsen gjelder. Begrunnede, seriøse, klager fra anmeldere uten klagerett bør vurderes i forhold til den alminnelige omgjøringsadgang for overordnet myndighet. Bestemmelsen bør nyttes aktivt for å avskjære kverulantpregede klager (og beklagelser).”